

МЕНЕДЖМЕНТ САЛАСЫНДАҒЫ КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЛЫҒЫН ДАМУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Даумова Батима Бексултановна,
PhD докторы, педагогика және психология кафедрасының доценты,
А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, г.Костанай

Аннотация

Өзектілігі мақалада басқару саласындағы коммуникативтік құзырлықты жүзеге асыру жолдарына зерттеу жасағаны сипатталған. Педагог-менеджердің қызметіндегі коммуникация тәсілі қандай және қалай жетістіктерге әкелетіндігі айқындалған.

Мақсаты: менеджмент құралын педагогикалық коммуникацияға түсуге анықтау.

Түйінді сөздер: менеджмент, инновация, педагогикалық қарым-қатынас, коммуникативтік құзыреттілігі.

Аннотация

Актуальность статьи в том, что в ней показаны актуальные понятия по осуществлению коммуникации в управлении и самоменеджменте. В статье дана обзорная характеристика достижения результативности в менеджменте через коммуникацию.

Цель: использование педагогической коммуникации в менеджменте.

Ключевые слова: менеджмент, инновация, педагогическое общение, коммуникативные компетенции.

Abstract

Relevance The relevance of the article is that it shows the actual concepts of communication in management and self-management. The article provides an overview of the performance achievement in management through communication.

Goal: the use of pedagogical communication in management.

Keywords: management, innovation, pedagogical communication, communication competencies.

Менеджмент саласы адамдардың ынтымақтастығын білдіреді. Педагогика ғылымында менеджмент адамдармен қарым-қатынас тәсілі, деп белгіленген [1]. Менеджмент басқару деген мағынаны білдіреді. Ол ағылшынның «манус», яғни «қол, күш» – деген сөзінен шығып, алғашында мал бағу саласында, дәлірек айтсақ, ат тізгінін ұстау, меңгеру шеберлігін білдірген. Кейіннен бұл атау адам қызметінің саласына ауысып, адамдардың белгілі бір ұжымның, тобын басқарудың, ұйымдастырудың ғылыми, практикалық мәнін білдіретін болған [2]. Басқару әрекетінде ең алдымен коммуникация жасау тәсіл-амалдарын негізге алуға болады. Коммуникативтік құзіреттілік бірінші орынға білім алушының ақпаратты сауаттылығын емес, оның мәселені дұрыс шеше білу қасиетін қояды. Педагогтың қарым-қатынас құзіреттілігінің қалыптасуына басқарушылық талаптарды қойсақ, онда барлық субъектілердің білім, білік, дағды, мүмкіншілігі, педагогикалық қызметке маманның дайын болуын айтуға болады. Біз менеджмент саласында құзіреттілік коммуникативтік, ақпараттық, регулятивтік және интеллектуалды-педагогикалық құзіреттілік жүйесін тұтас қарастырамыз. Басқару салада педагог-менеджердің коммуникативтік құзіреттілігі – кәсіби интегративтік қасиет, оның негізгі бөліктеріне эмоционалды тұрақтылық (икемділікпен байланысты); экстроверсия (тағайындалған деңгейі мен эффективті жетекшілікті көрсетеді); тікелей және қайтарымды байланысты ұштастыру мүмкіншілігі; тілдік білімі тыңдай білу қабілеті, марапаттай білуі, сыпайылық; жалпы қабілеті жатады. Біздің көзқарасымыз бойынша басқарушылық қызметте коммуникативтік құзіреттілік – біріншіден, жеке тұлғаның қасиеті, екіншіден, ұстаздың педагогикалық қарым-қатынастың мақсаты, маманның жеке психологиялық сапасы, коммуникативтік іс-әрекетін әрдайым жетілдіріп тұруға тырысу, негізгі құндылық ретінде жеке адамның тұлғасына бейімделе білу, «бағдар ету», сонымен қатар педагогикалық қарым-қатынас кезінде туындайтын міндеттерге шығармашылық, қапысыз шешім таба білу қабілеттілігі.

Осыған орай қазір осы бағытта нормативтік құқықтық актілер, бағдарламалық құжаттар қабылдануда. Мысалы бұрын сонды болмаған «Педагог мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы биыл күшіне енді [3]. Аталған заңнама білім беру жүйесін жоғары білікті кадрлармен қамтамасыз ету, педагог еңбегін мемлекеттік қолдауды күшейту және ынталандыру, педагог мәртебесін және педагог кәсібінің беделін арттыру жөніндегі бірқатар міндеттерді шешуге бағытталған. Сонымен қатар отандық білім мен ғылымның жаһандық бәсекеге қабілеттілігін арттыру мақсатында Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы қабылданды [4].

Менеджмент саласындағы педагогтардың коммуникативті құзыреттілігін, оның сапалы қызмет атқарудағы күшін алдағы іс-әрекеттегі жетістіктерінің негізі болып табылады. Сонымен қатар, бүгінгі таңда отандық білім жүйесінде арнайы педагог менеджерлердің коммуникативтік құзыреттілік факторы олардың қызметіне қалай әсер тигізетінін айқындайтын жұмыстардың кемдігін айтуға тура келеді.

Педагогикалық-басқарушылық қарым-қатынастың мазмұнына, функцияларына және ішкі құрылымына (деңгейлеріне) жүргізілген талдау барысында осы аталған ұстанымдары негізге алынды. Қоммуникация әдіснамалық тәсілдермен пайдаланып, педагогикалық іс-әрекеттің тиімділігін анықтауға мүмкіндік береді. Педагогикалық қарым-қатынасты басқаруда мұғалім мен оқушылардың оқудағы өзара әрекеттесу, ынтымақтастық формасын айқындаймыз. Бұл құндылық маңыздылығы бар, тұлғалық және әлеуметтік бағдарланған өзара әрекеттесу технологиясы болып есептеледі. Педагогикалық қарым-қатынас вербалді, бейнелі, символдық және кинетикалық құралдардың бүкіл жиынтығын пайдалана отырып, бір мезгілде коммуникативтік, перцептивтік және интерактивті функцияларды жүзеге асырады. Негізінде педагогикалық қарым-қатынас білім беру ортасындағы субъектілердің мотивациясының дамуы іс-әрекеттерінің шығармашылық сипаты үшін, мектеп оқушысы тұлғасының дұрыс қалыптасуы үшін ең жақсы жағдай жасайтын, оқу-тәрбие үдерісін эмоционалды кедергілерінің» пайда болуына кедергі жасайды.

Жалпы «коммуникативті құзыреттілік» терминін американдық антропологист Д.Хаймс (D. Hymes, 1972) тұңғыш рет пайдаланған. Алғашқыда бұл ұғым тілдік қатынасты айқындайтын термин болған. Бұнда коммуникация үдерістері зерттелген [5].

Педагогикалық қарым-қатынастың өзгешелігі ең алдымен, оның көп объектілі бағытталғанынан көрінеді. Ол тек үйренушілердің өзара әрекеттесуінің өзінде олардың тұлғалық дамуын мақсатына бағытталмаған, сондай-ақ педагогикалық жүйенің өзіне негіз болып табылатын оқу білімдер игеруді ұйымдастыруға және осы негізге шығармашылық іскерліктерді қалыптастыруға бағытталған. Осыған орай, педагогикалық қарым-қатынас кем дегенде үш бағыттылықпен сипатталады: оқудағы өзара әрекеттесудің өзіне, үйренушілерге (олардың қазіргі жағдайлары, дамудың болашақтығы бағыттары) және игеру пәніне меңгеру. Сонымен қатар менеджмент саласындағы коммуникативтік қатынас субъектілеріне үш жақтық бағдарланумен анықталады: тұлғалық, әлеуметтік және пәндік. Мұғалім (оқытушы) қандайда бір оқу материалын игеруде бір ғана үйренушімен жұмыс істей отырып, үнемі оның нәтижесін сыныпта отырғандарына бағдарлайды, және керісінше, сыныппен, яғни, фронталді жұмыс істей отырып, әр үйренушіге әсер етеді. Сондықтан басқаруда коммуникативтік қызмет жасауының өзіндік ерекшелігі аталған сипаттамалардың бүкіл жиынтығымен айқындала отырып, тұлғалық бағдарланған және пәндік бағдарланған қарым-қатынас элементтерінің органикалық үйлесімімен көрінеді.

Ғылыми тұрғыда «коммуникативті құзыреттілік» терминдерінің тіркесімі алдымен әлеуметтік психологияда ішкі ресурстар болған кезде басқа адамдармен тиімді байланыс орнату және қолдау мүмкіндігі ретінде қолданылды (білім мен дағдыларды) [6].

Коммуникация, тұлғааралық қарым-қатынас және коммуникативті құзыреттілік мәселесін психологияда көптеген авторлар зерттеді. Шетелдік әлеуметтік психологияда қарым-қатынастың тиімділігі мәселесі көбінесе бұқаралық коммуникацияны зерттеуге бағытталған жұмыстарда жасалды және бастапқыда тәуелсіз болып ерекшеленбеді. Байланыс саласындағы шетелдік зерттеулердің дамуы К. Роджерс, К. Левин, Дж. Морено, және т.б., және бұл нақты қолданбалы нәтижелерден тиімді тұлғааралық қарым-қатынасқа үйретілген оқу топтарын құруға және жұмыс істеуге әкелді [7].

Педагог менеджердің коммуникативті құзыреттілігі келесі дағдылардың болуын болжайды: серіктеске қол жетімді тілдегі ақпараттың мазмұнын жеткізу; сыни ақпаратты оң, сындарлы тұрғыдан ұсыну; қарым-қатынаста ұстану қоғамда жалпы қабылданған құндылықтарды, қағидаттарды, мұраттарды насихаттау; мұқият болу, қарым-қатынас бойынша серіктестердің қадір-қасиетін төмендетпеу, агрессивті ниеттер көрсетпеу; талқылау тұрғысынан өз көзқарасын дәлелді, сенімді түрде қорғау; әңгімелесушінің жеке қасиеттерін қозғамай, ақпараттың, талқыланатын тақырыптың мазмұнына көңіл бөлу; қарым-қатынас уақытын бақылау, серіктеске алынған ақпаратқа жауап беруге мүмкіндік беру

Педагог – менеджердің коммуникативтік құзыреттілігі келесідей сипатталады:

- қарым-қатынас қажеттілігімен анықталатын оның қарым-қатынас бағыты;
- тұтастық, әдептілік;
- байланыс жылдамдығы, икемділік;
- ынтымақтастық арқылы қол жеткізілетін коммуникативтік үдерістің өнімділігі;
- тәжірибе (білім, білік, дағды, әдеттер);
- психикалық үдерістер, психологиялық қасиеттер;
- рефлексивтілігі, жүйелік қарым-қатынас дағдылары мен іскерліктері;
- мотивациялық қажеттілік саласы;
- эмоционалды-ерікті сипаттамалар;
- әлеуметтік қабілеттер;
- тұлғаның әлеуметтік-психологиялық қасиеттері;
- қарым-қатынас және өзара іс-қимыл жасау тәсілдері, іскерліктері, дағдылары;
- әлеуметтік-мәдени нормаларды орындау.

Жалпы алғанда, педагог менеджердің коммуникативті құзыреттілігін басқалармен өзара әрекеттесудің жеке және кәсіби тәжірибесін қалыптастырудың белгілі бір деңгейі ретінде сипаттауға болады, оны жеке адам өзінің қабілеттері мен әлеуметтік мәртебесі аясында кәсіби ортада және қоғамда сәтті жұмыс істеуі үшін қажет. Басқаруда коммуникативті құзыреттілігін құрайтын дағдылар кешеніне коммуникативті жағдайды талдау және бағалау, мақсатты қалыптастыру, жоспарды жүзеге асыру және оны түзету үшін құралдарды таңдау және пайдалану, толық коммуникативті актіні жасау үшін қажет нәтиженің тиімділігін бағалау кіреді; таңдай білу, коммуникативтік стратегиясын барабар жағдайды білу, қатынасқа түсуге адамдармен ескере отырып, олардың жыныстық-жастық, әлеуметтік-мәдени, мәртебелі сипаттамаларын білу, жағдайдың өзгеруіне белсенді жауап беру, серіктестің эмоционалды көңіл-күйінің өзгеруін ескере отырып, қарым-қатынасты қайта құру, әңгімелесу, пікірталас, келісімдерге қол жеткізу, қарым-қатынас жасауды жүзеге асыру, коммуникативті қақтығыстарды талдау қабілеті.

Е. А. Климов педагог менеджердің коммуникативтік құзыреттілігінің негізгі ерекшеліктерін атап өтті:

- басқара білу, үйрету, тәрбиелеу;
- тыңдау қабілеті;
- кең ой-өріс;
- сөйлеу (коммуникативтік) мәдениеті;
- ақыл-ойдың бағыты, адамның сезімінің, ақыл-ойының және мінез-құлқының көріністеріне, оның мінез-құлқына, ақыл-ойының қалыптасуына, оның ішкі әлемін мо-

дельдеуге және оған өз немесе басқа да нәрселерді жатқызбауға қабілеті немесе қабілеті;

- адам әрқашан жақсы бола алады деген сенімділікке негізделген адамға жобалық көзқарас;

- эмпатия;

- бақылаушылық;

- стандартты емес жағдайларды шешу мүмкіндігі;

- өзін-өзі реттеудің жоғары дәрежесі [8].

Білім беру менеджерлерінде маңызды коммуникативті қасиеттерінің ішінде мыналар аталады: адамдармен қарым-қатынас үрдісі, қарым-қатынас, жанжалды тиімді шешу қабілеті, ауызша және ауызша емес қарым-қатынас құралдарын еркін меңгеру, жеңілдік, логикалық және нақты сөйлеу, сыпайылық, әдептілік, әзіл сезімі және т. б.

Коммуникативтік құзыреттілікке ие болудың негізгі көздері: қарым-қатынас тілдерін білу, іскерлік, күнделікті және мерекелік жағдайда тұлғааралық қарым-қатынас тәжірибесі; білім, жалпы эрудиция және қарым-қатынасты оқытудың ғылыми әдістері болып табылады.

Осы көздерден адамның коммуникативті құзыреттілігін құрайтын коммуникативті білім мен дағдылардың күрделі кешені қалыптасады.

Бұл кешен мыналарды қамтиды: нормалар мен ережелерді білу, қарым-қатынас процесінде адамға ақпаратты еркін жеткізуге және қабылдауға мүмкіндік беретін сөйлеу дамуының жоғары деңгейі; қарым-қатынастың вербалды емес тілін түсіну; адамдармен жыныстық, жас, әлеуметтік-мәдени, мәртебелік сипаттамаларын ескере отырып, байланыс жасай білу; жағдайға сәйкес әрекет ете білу және өзінің коммуникативті мақсаттарына жету үшін оның ерекшелігін қолдана білу; сұхбаттасушыға оны өзінің қарым-қатынасына бейімдей алатындай әсер ете білу, дәлелдерінің күшіне сендіру; сұхбаттасушыны тұлға ретінде, әлеуетті бәсекелес немесе серіктес ретінде дұрыс бағалау және осы бағалауға байланысты өзінің коммуникативті стратегиясын таңдау мүмкіндігі; сұхбаттасушыны өзінің жеке басын оң қабылдауға итермелеу мүмкіндігі.

Мақаланы қорытындылай келе, коммуникативтік құзыреттілік педагог менеджердің кәсіби құзыреттілігінің негізгі құрамдас бөлігі болып табылатындығын атап өтеміз. Ол мыналарды қамтиды: қарым-қатынас үдерісінде адамға ақпаратты еркін қабылдауға және жіберуге мүмкіндік беретін сөйлеу дамуының жоғары деңгейі; белсенді тыңдау, кері байланыс құру мүмкіндігі; қарым-қатынастың вербалды емес тілін түсіну; сұхбаттасушыны тұлға ретінде дұрыс бағалау және осы бағалауға байланысты өзінің коммуникативті стратегиясын таңдау мүмкіндігі; жағдайға сәйкес әрекет ету және оның ерекшелігін өзінің коммуникативтік мақсаттарына жету үшін пайдалану, әңгімелесушінің жеке басын оң қабылдауын тудыруы мүмкін. Осылайша, педагог менеджердің коммуникативті құзыреттілігі оның кәсіби қызметінің негізі болып табылады. Келесі тарауда біз педагог менеджерлерде коммуникативтік құзыреттілікті дамытудың мотивациясы мен шарттары мәселесіне тоқталатын боламыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Лебедева Н.А. Білім берудегі менеджмент. – Алматы, 1998, – 246 б.
2. Симонов В.П. Педагогический менеджмент. Учебное пособие. – Москва, 1999. – 341 с.
3. Педагог мәртебесі туралы Қазақстан Республикасының Заңы. – Астана; Ақорда, 2017. – 56 б.
4. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Нұрсұлтан: Ақорда, 2019. – 38 б.
5. Бочарникова М. А. Понятие «коммуникативная компетенция» и его становление в научной среде / Молодой ученый. – 2009. – №8. – С. 130-132. – URL <https://moluch.ru/archive/8/566/>

6. Третьякова В.С. Коммуникативные компетенции педагога в контексте комплексного подхода к профессиональному образованию / В.С. Третьякова, А.А. Игнатенко // Вестник. – 2010. – №3. – С.20-26. – URL <https://www.vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/7542>

7. Муравьева О.И. Психология коммуникативной компетентности: Учебник // О.И. Муравьева – Томск. П из-во Том. ун-та, 2012. – 160 с.

8. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – Ростов-на-Дону: Изд-во «Феникс», 1996. – 308 с.

РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В КОНТЕКСТЕ ОБНОВЛЁННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Даумова Зауреш Сакытбаевна,
педагог-мастер, учитель английского языка,
сертифицированный учитель I (продвинутого) уровня
КГУ «Школа-гимназия №3 отдела образования города Костаная»,
привлечённый тренер филиала ЧУ «Центр
педагогического мастерства», г.Костанай

Аннотация

Өзектілігі. Бұл мақаланың өзектілігі жаңартылған білім беру мазмұны аясында оқушылардың сыни ойлауын дамыту арқылы ағылшын тілін үйрену қажеттілігімен байланысты. Бұл қажеттілік белгілі бір ойлау қасиеттері бар шығармашылықтұлғаға сәйкес келетін дамыған қоғамға бейімділікпен байланысты.

Мақсаты. Ағылшын тілі сабағында оқушылардың сыни ойлауын дамыту жаңартылған білім беру мазмұны аясында шығармашылық және сындарлы іс-әрекетке бағытталған.

Түйінді сөздер: жаңартылған білім беру мазмұны, сыни тұрғыдан ойлау, коммуникативті дағдылар, критериялды бағалау, дескрипторлар.

Аннотация

Актуальность данной статьи обусловлена потребностью изучения английского языка через развитие критического мышления обучающихся в контексте обновлённого содержания образования. Эта потребность связана с тенденцией к развитому обществу, которому соответствует творческая личность, обладающей определёнными качествами мышления.

Цель. Развитие критического мышления обучающихся на уроках английского языка ориентирована на творческую и конструктивную деятельность в контексте обновлённого содержания образования.

Ключевые слова: обновление содержания образования, критическое мышление, коммуникативные навыки, критерии оценивания, дескрипторы.

Abstract

Relevance. The relevance of this article is due to the need for learning English through the development of critical thinking of students in the context of the updated content of education. This need is associated with the tendency towards a developed society, which corresponds to a creative person with certain qualities of thinking.

Goal. The development of critical thinking of students in English lessons is focused on creative and constructive activities in the context of the updated educational content.

Keywords: updating the content of education, critical thinking, communication skills, assessment criteria, descriptors.

Обновление содержания образования предполагает отход от традиционной организации учебного процесса и базируется на ожидаемых результатах, которые определяются по образовательным областям и отражают деятельностный аспект, т.е. учащиеся «знают», «понимают», «применяют», «анализируют», «синтезируют», «оценивают».

Результатом обновления содержания образования должно стать то, что учащиеся сами смогут добывать знания на каждом уроке при организующем и направляющем участии учителя.